

ГРЕКИ

в Живуни

Дорога дружби

Коли вдягали Грецію в руїни
посланці здичавілі сатани,
прибились в Ніжин з древньої Яніни
її невтїшні доньки і сини.

Вони взяли з собою дух Еллади,
дух еллінський, відбитий у віках,
вони вросли у ніжинські левади,
як у гніздовище вростає птах.

Вони несли не пиху і погорду,
а слово Бога, вічне і святе,
і в душу українського народу
посіялись, як зерня золоте.

У Ніжина тепер їх не відняти.
Хоч пролетіли роки і часи,
продовжують урочисто лунати
церковних дзвонів грецькі голоси.

І Зосими, сподвижники та зодчі,
у забуття глибини не втають,
нам, сущим нині, дивляться у очі
і пам'яті заснути не дають.

Так, ми зрослися із велінням Бога,
були в нас спільні друзі й вороги.
Струмить з Яніни в Ніжин та дорога,
яка єднає дружби береги.

Леонід Горлач.

НІЖИНСЬКІ ГРЕКИ – сторінки багатовікової історії

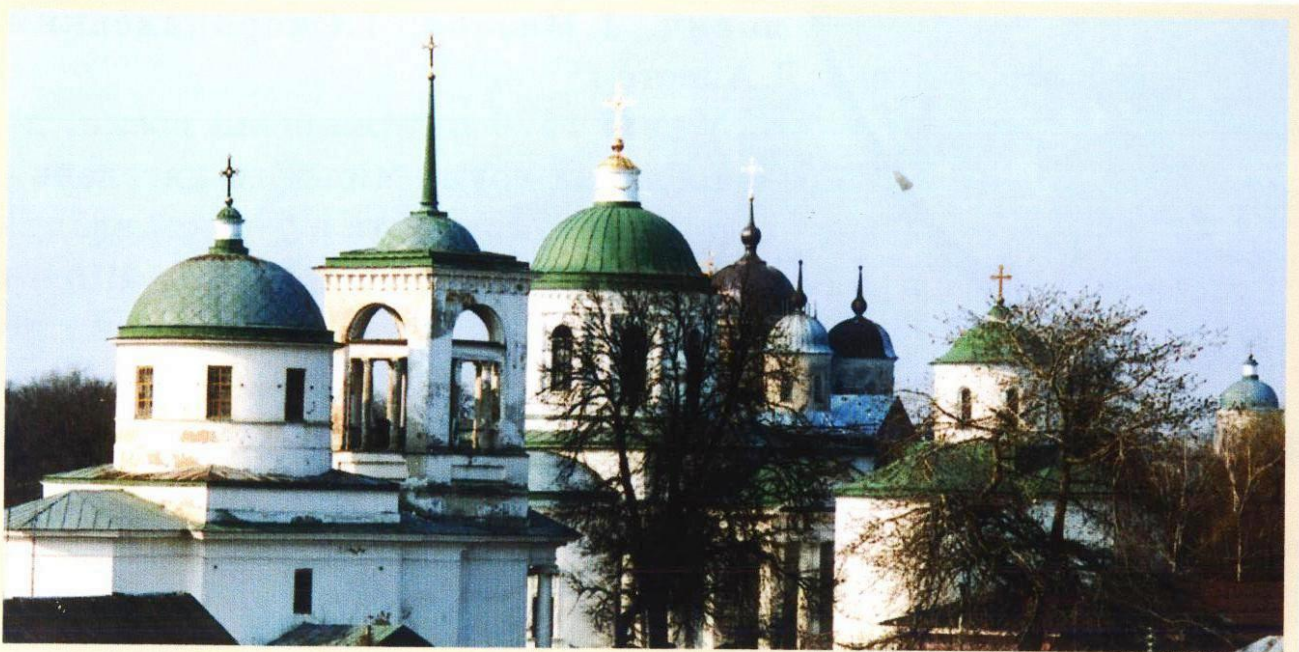

*Дзвіниця
Троїцької церкви*

Ніжин справедливо вважають одним із найдавніших та наймалювничіших міст Лівобережної України. Ще й тепер, незважаючи на десятиліття богоборства та нищення церковних споруд, воно вражає величністю та численністю храмів. Справжніми окрасами історичного центру стародавнього Ніжина ось уже близько трьох століть залишаються духовні перлини – церкви Архістратигів Михаїла і Гавриїла та Всіх Святих, які утворюють єдиний історико-культурний комплекс. Драматичною та насиченою подіями була історія цих храмів. Нероздільно пов'язана вона з діяльністю грецької громади, що існувала в Ніжині протягом XVII-XIX ст. і була унікальним явищем в історії України.

Поява грецьких переселенців у стародавньому Ніжині викликана драматичними обставинами втрати народом Греції національної і державної незалежності. Коли в 1453 р. війська турецького султана Магомета II захопили столицю Візантійської імперії місто Константинополь, для православного народу Еллади настали нелегкі часи османської окупації. Щоб урятувати національну культуру, рідну мову та православну віру, тисячі греків емігрували на сусідні землі. Переселившись у країни Східної Європи компактними групами, вони будували там церкви та монастирі, при яких відкривали школи, бібліотеки, створювали православні братства.

У середині XVII ст. велика грецька колонія виникає в Ніжині. Її появі в значній мірі сприяли часті подорожі до Москви грецького духовенства, за яким тягнулися й численні купецькі обози. Греки обрали це полкове козацьке місто саме тому, що в XVII-XVIII ст. тут перетиналися сухопутні торговельні шляхи, що з'єднували Москву, Сибір та Поволжя з торговими містами України, Литви, Польщі,

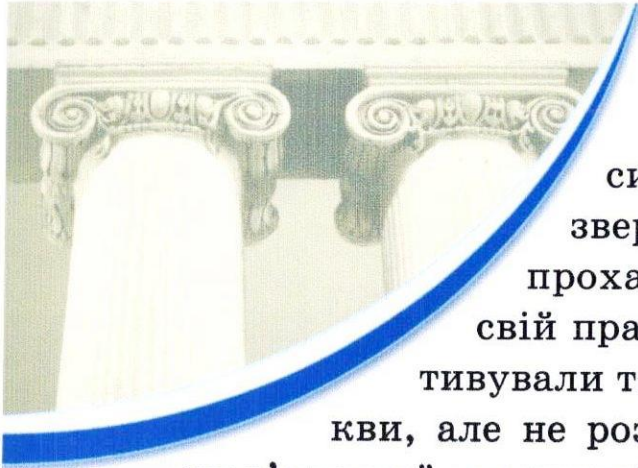
Бані грецьких храмів

Німеччини, Криму і далі вели до країн Європи, Балканського півострова, Середземномор'я та Близького Сходу.

Прагнучи залучити грецьких купців до активної торгівлі в містах України, гетьман Богдан Хмельницький у 1657 році видав кілька універсалів, якими звільнив їх від підпорядкування місцевому урядові та надав право вільної торгівлі за умови сплати податку гетьманському "екзактору". Згодом адміністративну автономію ніжинських греків підтверджували своїми універсалами й інші гетьмани: І.Виговський, Ю.Хмельницький, І.Брюховецький, І.Самой-

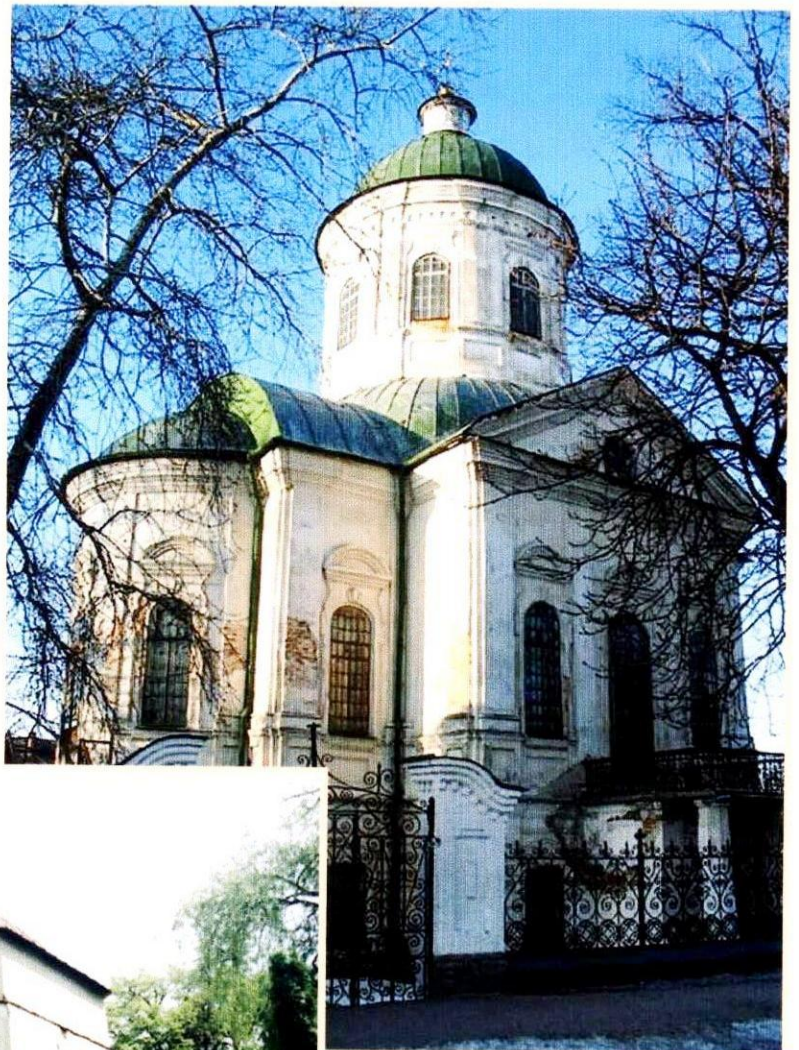
*Грецька Всіхсвятська церква
1760-1805*

лович, І.Мазепа, І.Скоропадський, Д.Апостол.

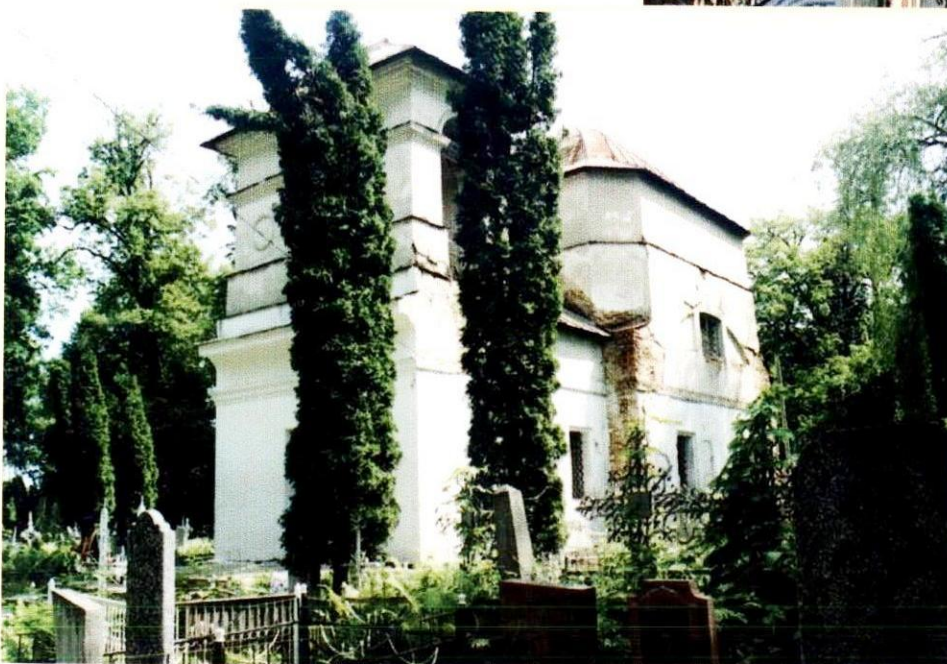
Уже в 1679 р. ніжинські греки, досить численна група міського населення, звернулися до духовної та світської влади з проханням дозволити побудувати в Ніжині свій православний храм. Це звернення вони мотивували тим, що змушені відвідувати місцеві церкви, але не розуміють *“руського набожества”*, тобто слов'янської церковної служби, і тому не можуть *“священникам виразне сповідувати*

гріхи свої”. Визначну роль в історії Ніжинського грецького братства відіграв його засновник священник Христофор (або Христодул) Димитрієв, який переїхав до Ніжина в 1677 р. з півночі Греції *“з спархії Навпакту і Арти, з села, названого Ангелокастро”*. Він і став ініціатором цього звернення. Саме йому і належить честь заснуван-

*Церква
Іоанна Богослова*

*Кладовищенська
церква Святих
Костянтина і Олени.
Поч. XIX ст.*

Готель XVIII ст.

Приміщення суду

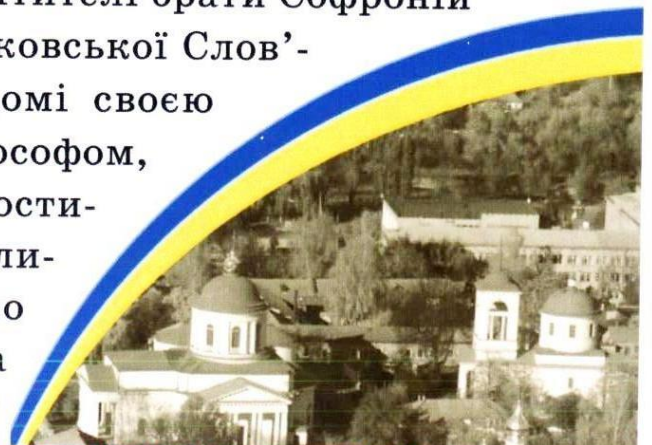
ня в Ніжині “хрестоносного” Братства, організації грецької православної парафії та будівництва перших грецьких храмів.

Ніжинське Грецьке Братство та діючі при ньому храми, школа та бібліотека на тривалий час стають важливими осередками грецької культури не тільки в Україні, але й у Східній Європі. Тут знаходять притулок най-

Кав'ярня XVIII ст.

видатніші діячі грецької діаспори. Історичні джерела зберегли для нас імена багатьох із них. Близько трьох десятиліть у Ніжині жив митрополит Філіппісійський та Драмський Софроній, відомий під прізвиськом Македонського. У 1685 р. на шляху до Москви в Ніжині зупинялися відомі просвітителі брати Софроній та Іоанікій Ліхуди, засновники Московської Слов'яно-Греко-Латинської академії, відомі своєю співпрацею з видатним ученим, філософом, письменником і педагогом, місцеблюстителем патріаршого престолу митрополитом Стефаном Яворським. Близько 1689 р. в школі Грецького Братства вчителював архімандрит Діонісій

з Яніни. Ніжинській грецькій громаді він залишив унікальну бібліотеку.

У бібліотеці Грецького Братства, крім

рукописів

Діонісія,

зберігалося чи-

мало інших уні-

кальних книг, серед

яких – рукописні грецькі Євангелія XI-XII століття на пергаменті з власноручними примітками візантійського імператора Феодосія, розкішно оздоблені золотом і кольоровими мініатюрами “молдовлахійські” Євангелія XVI століття, Богослужебні рукописні книги та стародруки, подаровані братству фундатором священиком Христофором та його наступниками. Був у бібліотеці й особистий подарунок Івана Мазепи – Євангеліє, видане арабською мовою на гетьманські

Грецька Михайлівська церква 1760-1805

Грецьке Олександрівське училище

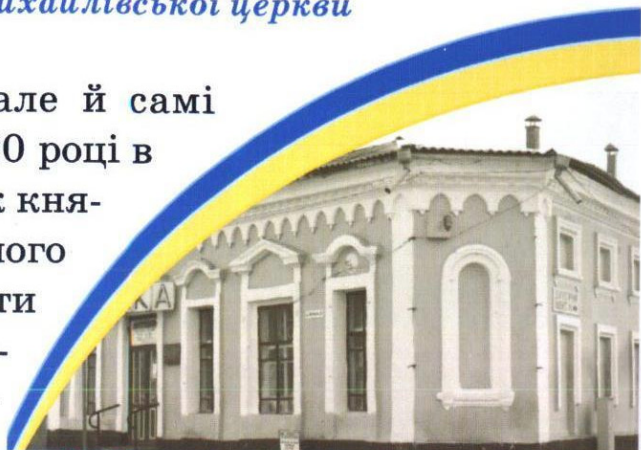
кошти в сирійському місті Алеппо та прикрашене його родовим гербом. Ці рідкісні книги, серед яких є чимало справжніх зразків середньовічного книжкового мистецтва, зараз зберігаються у фондах інституту Рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського.

Постійне зростання грецької громади в Ніжині та збір достатніх коштів дозволили грекам розпочати в 1714 році перебудову дерев'яної Михайлівської церкви. За дозволом гетьмана І.Скоропадського на місці попереднього дерев'яного храму вони заклали кам'яний фундамент. Будівництво тривало понад 10 років, його завершив у 1729 році священик Микола Бошняк. А вже в 1760-х роках розпочалася реконструкція мурованої Всіхсвятської церкви, яка тривала до 1805 р.

Надзвичайно гарне оздоблення храмів та ретельність греків під час Богослужінь відзначали не тільки гості Ніжина, але й самі ніжинці. Отже, не дивно, що, коли у 1820 році в місті було відкрито Гімназію Вищих Наук князя Безбородька, дирекція цього навчального закладу дозволила гімназістам відвідувати саме грецьку Всіхсвятську церкву та розташований в Новому Місті Спасо-Преоб-

*Грецькі книги XI–XVIII ст.
з Михайлівської церкви*

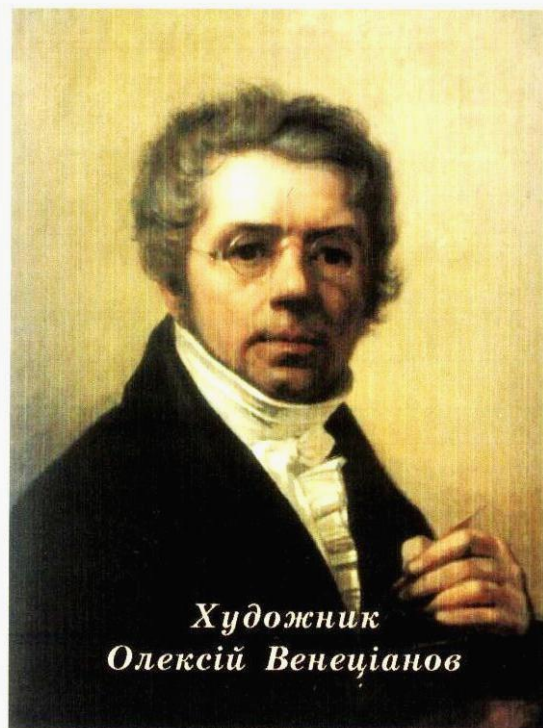

раженський храм. Це рішення пояснювалося не тільки бажанням педагогів розвивати естетичні почуття гімназистів та стимулювати вивчення ними іноземних мов, але й тим, що в Гімназії тоді навчалися й

діти з грецьких родин, які постраждали під час придушення турками національно-визвольного повстання 1821

року, зокрема – близький приятель письменника Миколи Гоголя Костянтин Базілі.

Останній яскравий період в історії Ніжинського Грецького Братства припадає на кінець XVIII – першу чверть XIX століття, коли під впливом ідей просвітництва в Греції поширюється національно-визвольний рух проти османських завойовників. Яскравими представниками грецького національно-визвольного руху в Ніжині в цей період були такі видатні просвітителі, як *Зой Каллані, Манфо та Георгій Різари, Георгій Кромміда, брати*

*Художник
Олексій Венеціанов*

Перша на Лівобережній Україні аптека грека Лігди, яка функціонує за призначенням до цього часу

Грецький інвалідний будинок

Анастасій, Зой та Микола Зосими. Видатний слід в історії Ніжина залишили такі ніжинські греки як Костянтин Базілі (приятель та співучень М.Гоголя), художник Олексій Венеціанов, конструктор космічних кораблів Сергій Корольов (рідна бабуся якого Марія Матвіївна мала грецьке коріння).

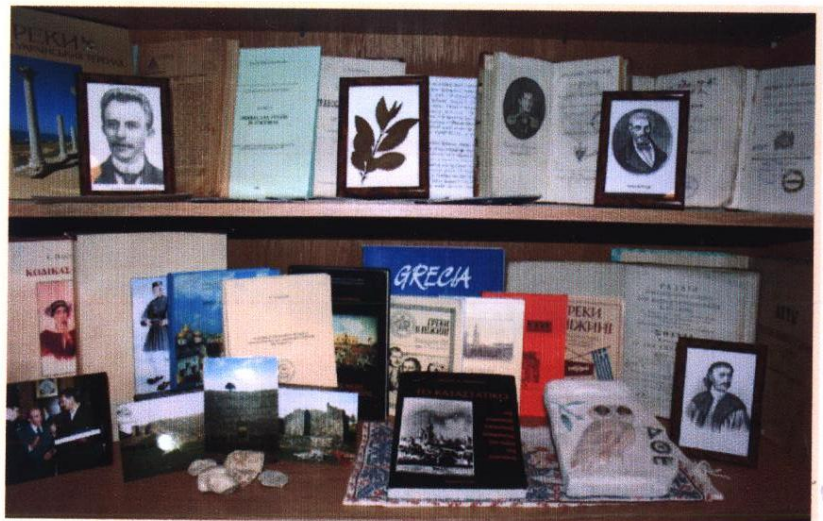
За ініціативою грецької громади в Ніжині в цей час будуються *Грецьке Олександрівське училище* (1816 р.), *церква Костянтина та Олени на Грецькому кладовищі* (1819-1821 рр.), мурований *інвалідний будинок* на колишньому Грецькому подвір'ї (1821 р.). Заможні грецькі купці жертвували чималі кошти на відкриття нових православних храмів, училищ, бібліотек,

К. Базілі

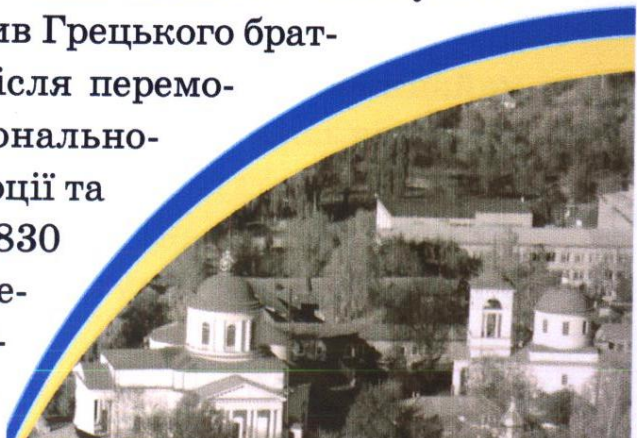
Гімназія вищих наук князя Безбородька. Зараз - Ніжинський державний університет

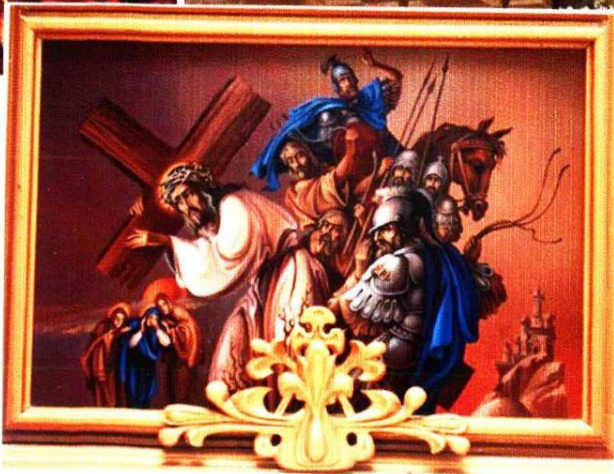

Музей рідкісної книги університету

музеїв, лікарень та богоугодних закладів, фінансували видання богословської, просвітницької та класичної літератури.

У 30-х роках ХІХ століття поступово зменшується вплив Грецького братства в Ніжині. Після перемоги в Греції національно-визвольної революції та проголошення у 1830 році державної незалежності ніжинські греки посту-

*Іконостас грецької
Всіхсвятської церкви
(Худ. О. Кошель)*

найвищою спорудою старого міста. А після війни бульдозери довершили чорну справу, розбивши разом із цегляною огорожею й її рештки... Остаточно православна релігійна громада грецької церкви була ліквідована рішенням міськвиконкому в грудні 1960 року, а приміщення храму переобладнали під шкільний спортивний зал.

пово повертаються на історичну батьківщину або переселяються до великих портових міст на півдні України та Росії. У Ніжині залишилися тільки ті, хто не мав коштів на переїзд або породичався з місцевими жителями. Якщо в 1746 році в Ніжині нараховувалось 1800 греків, у 1782 році – близько 765, то в 1869 році їх вже було не більше 365 чоловік. У 1872 році самоврядування грецької громади остаточно було скасоване офіційним наказом Правлячого Сенату, а все майно та капітали її передані міській громаді Ніжина.

XX століття з його соціальними та політичними катаклізмами завдавало чимало шкоди нашій духовності. Драматичною була й доля грецьких Всіхсвятської та Михайлівської церков. Першою закрили Михайлівську церкву, у якій влаштували склад. У 1930-х роках знищили верхні поверхи стрункової дзвіниці, що була колись

БРАТИ ЗОСИМИ –
видатні меценати
та просвітителі

БРАТИ ЗОСИМИ

Анастасій

Зой

Микола

Поховання братів Миколая та Анастасія Зосимів на грецькому кладовищі в Ніжині

Кожний народ має своїх героїв, велетнів духу й думки, подвижників і мучеників за віру, борців за правду і волю, видатних учених, просвітителів та меценатів, котрі все своє життя поклали на вівтар служіння ідеалам добра, справедливості, милосердя та братолюбства. Без сумніву, до яскравої плеяди видатних діячів грецької еміграції в Україні та Росії XVII-XVIII ст. можна віднести шляхетних братів Зоя, Анастасія та Миколая Зосимів, життя та діяльність яких були тісно пов'язані з містом Ніжином та Ніжинським грецьким братством.

Волею долі на старому міському кладовищі в Ніжині

зберігся грецький куточок. Майже два століття тут ховали членів ніжинської грецької громади. Вічною згадкою про славу її історію на холодному камінні надгробків залишилися написи грецькою та російською мовами.

До вівтарної стіни церкви рівноапостольних Костянтіна та Олени на Троїцькому кладовищі притулилися два масивні, потемнілі від часу надгробки. Не без труднощів можна прочитати каліграфічні літери: *“Николай Павлович Зосима, греческий дворянин и кавалер Греческаго Командорскаго ордена Спасителя”*. На іншому читаємо: *“Здесь лежит раб Божий Анастасий Зосима, благородного происхождения...”*. Як опинилися благородні грецькі патріоти брати Анастасій та Микола Зосими в провінційному українському місті Ніжині? Чим заслужили вони вдячну пам’ять своїх співвітчизників?

Брати Іоанн, Феодосій, Анастасій, Зой та Микола Зосим (*Зосмаді*, або, як їх називали в Ніжині за місцевою вимовою, – *Жушми, Жужміни*), а також їхні сестри Олександра, Зоїця та Ангеліка народилися у 1750-1760-х рр. у Греції, у невеличкому селищі Грамено або в стародавньому адміністративному центрі Епіру місті Яніні. Виховувалися вони в православній родині грецьких патріотів. Від свого батька Хатзі-Панайоті Зосими успадкували вони не тільки рід занять та певний капітал, але й щире любов до своєї поневоленої Батьківщини.

У 1770-1780-х рр. брати Зосими залишили поневолену турками-османами Грецію. Займаючись комерційними справами, подорожували вони різними європейськими країнами. Зрештою, Михайло та Феодосій Зосими осіли в італійському місті Ліворно, де прославили себе благодійництвом, а інших братів доля привела на терени тодішньої Російської імперії. Анастасій та Микола обрали місцем перебування Ніжин, а Зой невдовзі перебрався до Москви.

На момент прибуття в Ніжин братів Зосимів місцева грецька громада була досить численною. За ревізією 1782 року з 11704 мешканців міста 765 були греками. З 1785 року за наказом імператриці Катерини II в Ніжині було запроваджено орган місцевого самоврядування грецької громади – Ніжинський Грецький Магістрат.

Брати успадкували надзвичайно великий капітал. Цю спадщину вони збільшили в результаті успішної комерційної діяль-

ності. Торгівля іноземними товарами була для братів головною статтею прибутків. Фірма братів Зосимів мала свої контори не тільки в Ніжині, але й у Москві та Флоренції. Вони привозили до Європи товари з далеких східних країв, у тому числі з Китаю, міняли російську сировину на промислові вироби Західної Європи, особливо – тканину. Торговельні агенти братів Зосимів діяли в різних куточках світу.

Брати Зосими вели досить відлюдний спосіб життя, витрачаючи всі свої кошти на численні благодійні справи. Унаслідок цього за ними закріпилася репутація диваків, про братів ходило чимало легенд. За переказами, після смерті 1791 р. брата Феодосія Зосими вирішили припинити всі свої торговельні операції та запряглися один перед одним вести самотній та аскетичний спосіб життя, ніколи не одружуватись, не витратити на свої потреби нічого зайвого, окрім найнеобхіднішого, присвятивши усі свої сили та заощадження просвіченню греків та визволенню батьківщини, на розвиток національної освіти та культури.

Численні тогочасні джерела засвідчують благодійництво та меценатську діяльність братів Зосимів. Вони щороку надсилали в далеку Грецію коштовності та великі суми грошей для роздачі бідним та знедоленим, на викуп кинутих до боргової в'язниці, для створення й утримання богоугодних закладів, православних храмів, заснування шкіл, бібліотек, лікарень. Брати Зосими вирішили заснувати у своєму рідному місті Яніна велике Грецьке училище, розраховане на 300 учнів, у якому головними предметами викладання були філософія, богослов'я та математика. Реалізувати цей благородний задум братам Зосимам пощастило лише 1828 року, після повалення в Греції турецького окупаційного режиму. Щоб забезпечити необхідною літературою грецькі школи та бібліотеки як у себе на Батьківщині, так і в країнах Європи, брати Зосими почали фінансувати видання книг. За 40 років не-

втомної просвітницької діяльності вони власним кош-

том видали понад вісім десятків найменувань книг з історії, філософії, богослов'я, математики, філології, географії, зоології, медицини, тощо.

Але не тільки про далеку Грецію дбали брати Зосими. Не забували вони у своїх благодійних справах і ту країну, що стала для

них волею долі другою батьківщиною. Зой Павлович Зосима, який був записаний “для производства свободной торговли в московские именитые граждане” і мешкав у Москві в будинку Грецького Нікольського монастиря, у себе вдома створив приватний музей. Всім бажаючим він охоче демонстрував унікальну колекцію антикварних речей, рідкісних коштовностей та дорогоцінних нагород. Благодійництво братів Зосимів поширювалось на Московський університет, Медично-хірургічну академію, Практичну комерційну академію, Московську губернську гімназію. Брати Зосими жертвували величезні суми грошей на утримання викладачів та поповнення бібліотек цих навчальних закладів, фінансували дослідницьку і видавничу діяльність багатьох наукових установ. За величезний внесок у розвиток науки та освіти Зой Зосима був обраний почесним членом багатьох наукових товариств Європи та Росії, зокрема – Товариства дослідників природи при Московському університеті, Медично-хірургічної та Практичної академій, Товариства історії і старожитностей російських тощо.

Активну благодійну працю братів Зосимів високо оцінили сучасники. Відомий історик Дмитро Миколайович Бантиш-Ка-

Титульні сторінки книг, виданих братами Зосимами за власні кошти

Стефанъ Яворскій
Присяжанный Исполнитель Правлений
и Управлений Императорскихъ
и Царскихъ Имуществъ.

9172
N 42

КРАТКАЯ ИСТОРИЯ
ПОСТРОЕНИЯ НИЖИНСКАГО
БЛАГОВѢЩЕНСКАГО
МОНАСТЫРЯ

НАЗЫВАЕМАГО:
БОГОРОДИЧНЫМЪ НАЗАРЕТОМЪ.

Напечатанная отъ Имениныхъ и Благо-
родныхъ Грековъ Братьевъ Г. Г. Зосимовъ,
въ даръ Христолюбивымъ читателямъ.

С XIV
5 N 43.

МОСКВА.

Въ Типографіи А. Рьшетникова,
1815 года.

*Исторія Благовѣщенського
монастиря, видана братами*

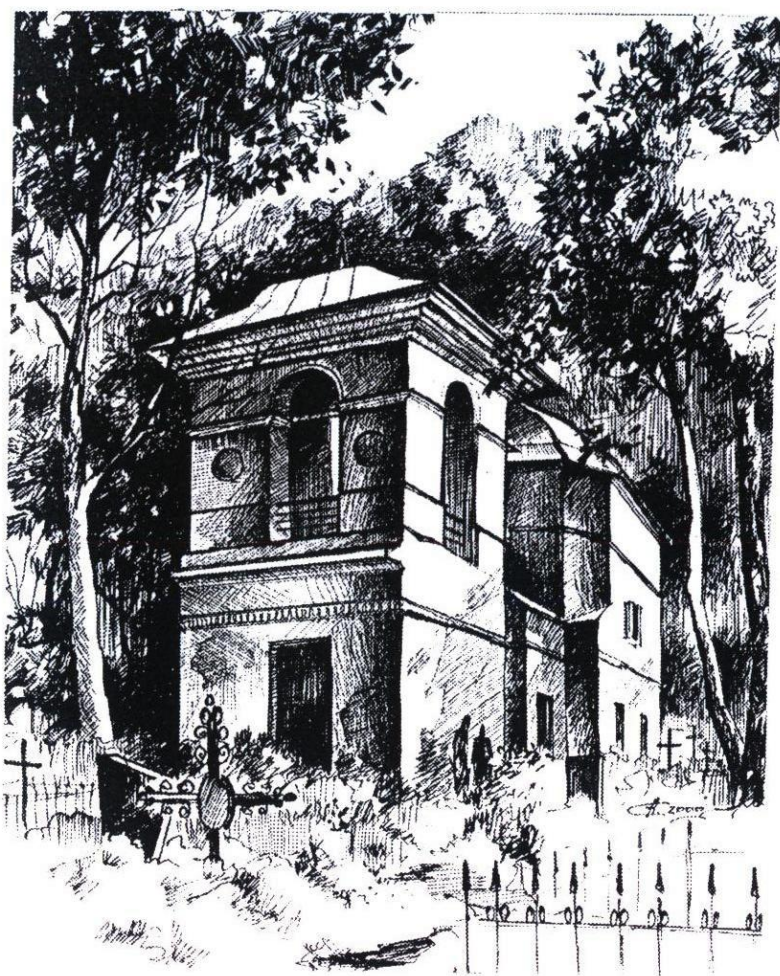
менський, який теж мав ніжинське коріння й особисто був знайомий із братами, у 1810 році писав: *“Кому неизвестны знатные пожертвования, делаемые Зосимами для восстановления в Отечестве их прежних времен Софоклов и Демосфенов!.. Желательно, чтоб и другие, имеющие достаточное состояние греки подражали похвальному примеру сих патриотов в любви их к Отечеству и просвещению оногo”*. У 1804 році уряд Іонійської Республіки, враховуючи багаторічне невтомне благодійництво братів Зосимів, пожалував їм диплом на дворянство. На дворянському гербі Зосимів було зображено сову в лавровому вінку – емблему давньогрецької богині Афін, символ мудрості та просвітництва. Серед нагород, якими був відзначений Зой Павлович, – російські ордени Св. Анни та Св. Володимира, а також Грецький Командорський орден Спасителя – вища відзнака грецького уряду, якою нагороджували діячів національного руху в діаспорі. Кавалером ордену Спасителя 2 та 3 ступенів був також і Микола Зосима.

Чимало добрих справ зробили брати Зосими і для грецької громади в Ніжині. Брати Анастасій та Микола Зосими не могли

залишитися байдужими і до таких справ Ніжинської Грецької громади, як відкриття лікарні та побудова кам'яного корпусу інвалідного будинку для хворих та знедолених греків при церкві Костянтина та Олени на Грецькому кладовищі. На місці старої дерев'яної церкви Анастасій Зосима розпочав будівництво кам'яного храму, але 14 січня 1819 року після тривалої хвороби він помер і був з почесними похований у склепі біля вівтарної стіни недобудованого храму. Благородну справу свого брата невдовзі продовжив Микола Зосима, який і закінчив його спорудження. У 1822 році відбулося урочисте освячення Константино-Оленінської церкви. Цікаво, що з обставинами будівництва та освячення цього храму був добре обізнаний тоді ще юний Микола Васильович Гоголь, який у той час навчався в Ніжинській Гімназії Вищих наук князя Безбородька. У першому сатиричному творі майбутнього письменника, присвяченому подіям провінційного життя тодішнього Ніжина, який не дійшов до нашого часу, містився розділ: “Освящение церкви на Греческом кладбище”.

У 1821 році в Греції розпочалися історичні події: патріотично налаштовані молоді представники національної еліти підняли повстання проти турецьких завойовників. Організаційним центром повстання стало таємне товариство грецьких патріотів “*Філікі Етерія*”, котре базувалося в Одесі. Ніжинські греки теж брали участь у цій таємній організації. Брати Зосими були в близьких стосунках з двома видатними діячами – ніжинським греком *Антоном Комізопулосом* та московським комерсантом, майбутнім грецьким консулом у Росії, *Миколою Патзімадісом* (Пачімаді). Комізопулос і Патзімадіс, у свою чергу, були добре знайомі з видатним грецьким патріотом і майбутнім першим президентом незалежної Греції І.Каподістрієм, засновниками “*Філікі Етерія*” *Е.Ксантосом* та *А.Цакаловим* (батьки останнього, вихідці з Яніни, теж жили та торгували в Ніжині), активним діячем і в майбутньому керівником цієї організації *О.Інсіланті*. До того ж А.Комізопулос ухорив до складу “Архі”-керівної п’ятірки “Філікі Етерія”, а Патзімадіс невдовзі став його найближчим помічником. У 1819 році Ксантос у надії зміцнити свою організацію, здійснив подорож до Росії, відвідав

*Церква Святих
Костянтина та Олени
(Гравюра. Худ. О. Стефанюк)*

Ніжин, де в цей час мешкали брати Зосими, а після цього вирушив до Москви для зустрічі з Комізопулом і Патзімадісом. Удруге Ксантос у супроводі О. Іпсіланті відвідав Ніжин у 1820 році, хоча про обставини цих двох візитів відомо дуже мало.

Незважаючи на те, що брати Зосими вважали організацію збройного повстання проти турецьких поневолювачів передчасною, вони все ж таки фінансували діяльність “Філікі Етерії”, як це робили й інші заможні греки-патріоти, зокрема відомі ніжинські комерсанти брати Різари. Коли “етеристи” звернулися за допомогою до Зоя Зосими, той

охоче пожертвував на потреби цієї організації досить значну суму грошей. У листі від 10 липня 1821 року до братів Зосимів митрополит Угровлахії Ігнатій висловлював подяку братам за фінансову підтримку і просив надіслати повстанцям у Молдавській та Мут’янській землі зброю (рушниці, гармати, порох та кулі) для боротьби проти турків-поневолювачів.

Пройшовши через кілька драматичних етапів, грецька національно-визвольна революція закінчилась проголошенням у 1830 році державної незалежності. Але тільки одному з братів Зосимів пощастило дожити до цього омріяного патріотами часу. 28 серпня (за ст. стилем) 1827 року в Москві помер Зой Павлович Зосима, і його поховали на цвинтарі Донського монастиря, поруч з братом Феодосієм. Перед смертю він залишив право розпоряджатися капіталами останньому і наймолодшому з братів – Миколі.

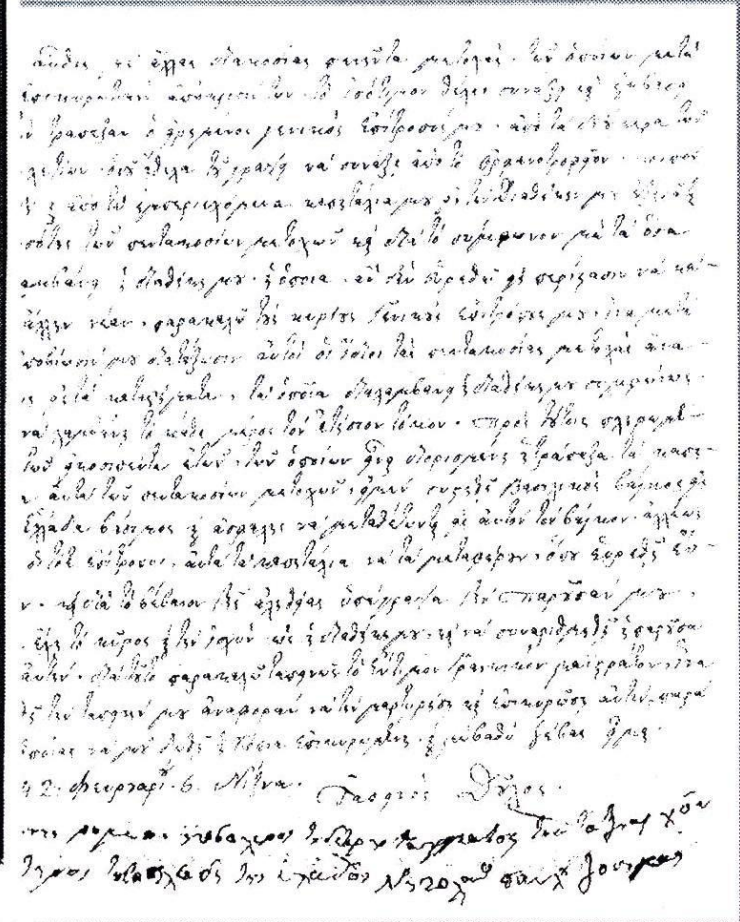
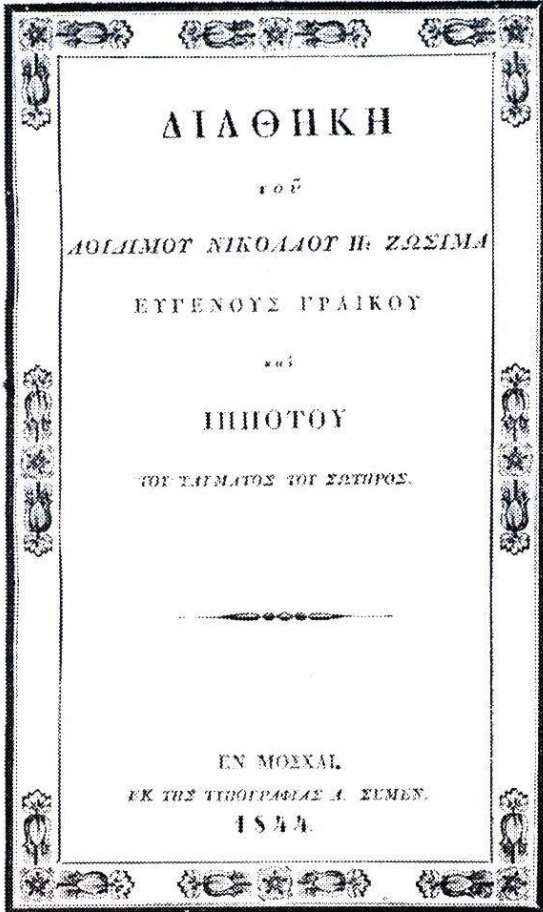
Віддавши перевагу провінційному Ніжину перед метушливими столицями, Микола Павлович Зосима скромно доживав останні роки свого життя майже безвиїзно у своєму невеличкому кам'яному будинку. Тут він і став очевидцем та учасником усіх урочистостей, якими ніжинські греки відсвяткували проголошення незалежності своєї держави. Як стверджували очевидці, ці урочистості в Ніжині були особливо величними. Так, 20 жовтня 1829 року, в день підписання Адріанопольської мирної угоди, яка проголосила звільнення Греції від турецького панування, цілий день у всіх ніжинських храмах дзвонили дзвони, стріляли гармати, а ввечері всі центральні вулиці міста, храми та дзвіниці до самих хрестів були ілюміновані різнокольоровими ліхтарями.

Коли в звільненій від турецького панування Греції було створено Національний Банк, Микола Павлович став одним із перших його співзасновників: він придбав одразу 500 акцій, не вимагаючи ніяких гарантій повернення цих грошей. Унікальну колекцію, яку все життя збирав його покійний брат Зой, (понад 18000 золотих, срібних та мідних монет та медалей) Микола Зосима надіслав до Афін. У 1857 р. ця колекція стала основою для створення Грецького Нумізматичного Музею.

На вічну згадку про себе і своїх братів Микола Зосима подарував училищу, заснованому в Яніні, 180 срібних медальйонів та 20 бронзових зображень грецьких філософів. Він, як щирий християнин, продовжував жертвувати чималі суми грошей на користь церкви та бідних членів братства, на придане дівчатам зі збіднілих грецьких родин. Свідченням високого авторитету, яким користувався Микола Павлович Зосима серед ніжинських греків, було те, що його неодноразово обирали старостою ніжинських Грецьких церков.

18 березня (за старим стилем) 1841 року, відчуваючи наближення кінця життєвого шляху, Микола Павлович Зосима в присутності свідків склав заповіт, у якому розпорядився залишками родинного капіталу. Більшу частину своїх заощаджень він заповідав на благодійні справи: на утримання штату та будівництво нових приміщень для училища братів Зосимів, богадільні, лікарні, церков та монастирів міста Яніни, на утримання сирітського притулку та школи на острові

Заповіт Миколи Зосими

Патмос, а також на придане дівчатам зі збіднілих родин греків в Яніни та навколишніх селищ. Грецькому братству в Ніжині він залишив свій кам'яний будинок, а також відказав гроші на утримання церкви Костянтина та Олени, упорядкування Грецького кладовища, на свічки для панікадил Грецько-Всіхсвятської церкви, на виготовлення коштовних риз для грецьких священників та придане дівчатам з бідних родин ніжинських греків. Власну бібліотеку, що складалася з богослужбових та світських книжок грецькою та російською мовою, у тому числі виданих коштом братів Зосимів, Микола Павлович просив передати в користування ніжинським церквам та Грецькому Олександрівському училищу. Чимало книг, з числа виданих братами Зосимами, згодом потрапили до книгосховища Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька і тепер займають почесне місце в експозиції Музею рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

**НІЖИНСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО ГРЕКІВ
ім. БРАТІВ ЗОСИМІВ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ Α ΔΕΛΦΩΝ ΖΟΣΙΜΑΔΩΝ
ΤΟΥ ΝΕΖΙΝ**

*Емблема Ніжинського товариства
греків ім. Братів Зосимів*

Добра пам'ять про братів Зосимів і досі живе в Греції. Удячні нащадки достойно вшановують благородних патріотів, які зробили стільки добрих справ для відродження еллінського духу та відновлення державної незалежності Греції. У місті Яніні, на батьківщині братів Зосимів, їх ім'ям названо вулицю, бібліотеку, Педагогічну Академію. На базі заснованого братами училища сьогодні діють дві гімназії та ліцей. Випускники школи сьогодні живуть і працюють по всій Греції, але їх об'єднує в Асоціацію випускників школи братів Зосимів вдячність і світла пам'ять до видатних патріотів та просвітителів Греції.

*Делегація з Греції
на чолі з президентом країни на
панахиді за братами Зосимами
(м. Ніжин, 2008 р.)*

*Шанують своїх
славних предків
як члени грецької
громади міста
Ніжина, так і гості
з батьківщини
братів Зосимів*

*Делегація з м. Яніна
в Ніжині (2000 р.)*

*Панахида за братами Зосимами
на грецькому кладовищі*

*Покладання квітів
членами грецького товариства
м. Ніжина*

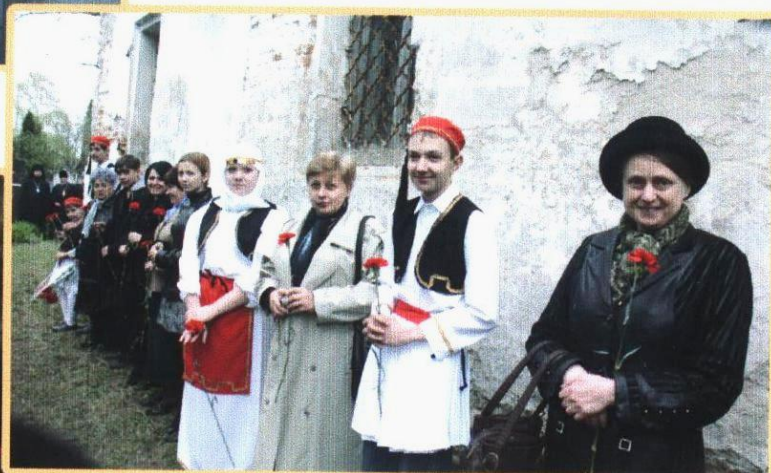
НІЖИНСЬКЕ
ТОВАРИСТВО ГРЕКІВ
імені Братів Зосимів:
відродження вікових традицій

10 років

ПРЕЗИДЕНТ ГРЕЦІЇ В НІЖИНІ

*Президент
Грецької Республіки
п. Каролос Папуліс з
дружнім візитом у Ніжині
(2008 р.)*

Із початку 1990-х років знову посилюється інтерес до історії Ніжинського Грецького Братства не тільки в Україні, але й у Греції. У місті Яніна (Греція) з нагоди 150-річчя від дня смерті Миколи Павловича Зосими, одного з братів-патріотів, 1992 рік був оголошений роком братів Зосима. З нагоди цієї події впродовж 1991-1993 вдалося відшукати і відновити надгробки на місці поховання братів Миколи та Анастасія Зосимів на Грецькому кладовищі в Ніжині. У 1993 році на клопотання активістів відновлення грецько-української дружби в Ніжині, Ніжинська міська рада виділила необхідні кошти на відновлення надгробків на могилах братів Зосимів. Тепер щороку на могилі відомих братів-патріотів служиться панахида, яка збирає всіх нащадків ніжинських греків. Відтоді ім'я братів Зосимів надано одній з вулиць у центрі Ніжина.

У вересні 1993 року, під час офіційних урочистостей з нагоди святкування 1000-ліття міста, відбувся перший за останнє століття офіційний візит у Ніжин грецької делегації в складі відомого вченого п. Христоса Ласкаридаса, його дружини п. Елеонори та наукової співробітниці міського архіву м. Яніна п. Марти Пападопулос. У 1992 р. з ініціативи викладачів та студентів Ніжинського університету імені Миколи Гоголя, Товариства "Просвіта", ніжинських греків та інтелігенції міста утворено православну громаду УПЦ Київського Патріархату, яку очолила доцент університету М.Астаф'єва. Громада запропонувала відновити для богослужінь Грецьку Всіхсвятську церкву. 4 грудня 1994 р. в храмі

*Наші свята.
День незалежності Греції (2000 р.)*

відбулася перша після 30-річної перерви літургія, а 18 квітня 1995 р. рішенням Чернігівської обласної ради Всіхсвятську церкву передано громаді. Сьогодні серед прихожан Всіхсвятської чимало інтелігенції та молоді. Парафію вже 10 років очолює вихованець КДА,

Дитячий ансамбль "Зосимки"

Зустріч зі священником із Патр

ство греків імені братів Зосимів" 23 грудня 1999 року. Тим самим удячні ніжинці та ніжинські греки вшанували світлу пам'ять благодійників, меценатів та великих патріотів братів Миколи та Анастасія Зосимів.

кандидат богослів'я протоієрей Сергій Чечин. При храмі створено хор "Воскресіння", яким керує заслужений працівник культури України С.Голуб. У богослужіннях бере участь добре відомий у Ніжині та за його межами дитячий зразковий хор "Сяйво". Діє духовно-просвітницький центр, традиційними стали вечори духовної музики, виставки ікон, зустрічі з молоддю. Інтер'єр храму прикрашає різьблений багатоярусний іконостас, створений сучасними ніжинськими майстрами за проектом художника-ніжинця О.Кошеля. Завершуються відновлювальні роботи на Михайлівській церкві. І хочеться вірити, що ці чудові храми більше ніколи не зазнають руйнування.

Науковий інтерес спонукав нащадків ніжинських греків згадати про своє грецьке коріння: при участі активістів київських грецьких товариств З.Ф.Баркової та І.П.Хачіка влітку 1998 року вони об'єдналися в товариство. А офіційно громада була зареєстрована як "Ніжинське міське товари-

3-го червня 2000 року Ніжинське міське Товариство греків імені Братів Зосимів було офіційно прийняте до Федерації Грецьких Товариств України (ФГОУ). Головою Товариства обрано Ларису Іванівну Приплавко-Мілосоу, яка взяла на себе важку працю з організації діяльності грецької громади. Завдяки її зусиллям та роботі ентузіастів за три неповних роки зроблено чимало: видано три випуски збірника "Греки в Ніжині", посібник з грецької мови "Грецька зоря". При підтримці Посольства Греції в Україні, адміністрації та педагогічних колективів Училища братів Різари (Афіни) та Ніжинської гімназії №3 діє недільна школа з вивчення грецької мови, обладнано тематичний кабінет. У товаристві ведеться навчання грецької мови викладачем Київського славістичного університету Л.П.Макаровою, а після закінчення курсів при Афінському університеті навчає грецькій мові ніжинських учнів та членів товариства доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя В.О.Сидоренко. Спільно з Ніжинським державним університетом проведено міжнародні конференції "Греки на теренах України". В організації та прове-

Ніжинські греки в гостях у київського товариства "Зорбас" (2003 р.)

Виставка картин члена грецької громади Харкова "Геліос" Поліни Дзюбенко

НАШІ ГОСТІ

Христос Ласкарідіс у Ніжині

Панайотіс Коціоніс (2001 р.)

Вассос Карайоргіс (2006 р.)

денні конференцій активно допомагали товариству члени грецького товариства з Харкова О.Узбек, Н.Артеменко та інші активісти відродження еллінізму в Україні.

Далеко за межами Ніжина відомий дитячий хореографічний колектив “Зосимки”, який є неодмінним учасником міжнародних фестивалів “Ми краплинки твої, Батьківщино” та “Поліське коло” (м. Чернігів). Діти виконують народні грецькі та українські танці, вчать співати грецькою мовою. У Музеї рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (завідувач музею О.С.Морозов) відкрито постійно діючу виставку, присвячену історії Ніжинського грецького братства ХУІІ-ХІХ ст. та життю і діяльності братів Зосимів. Членами Товариства С.В.Рижевською та Л.І.Приплавко написана “Пісня” та “Балада про ніжинських греків”.

Зміцнюються дружні взаємини Ніжинського Товариства з грецькими громадами з інших регіонів України. Із концертними та культурно-просвітницькими програмами неодноразово відвідували Ніжин учасники

Грецького Культурного Центру “Зорбас” (керівник – О.Ф.Шайтан) та члени київських грецьких товариств “Енотіта” та імені К.Іпсіланті. Із тріумфом пройшла тематична виставка картин харківської художниці Поліни Дзюбенко, яка відтворила на своїх картинах яскраві моменти з історії Греції та України, мальовничі куточки двох країн-побратимів.

Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосима нараховує сьогодні 60 активних членів. На сьогодні громаду в основному складають представники стародавніх родин Мілосових, Крементуло, Спіліоті, Плациндарів, Гажієвих, Локатарьових. Але з кожним роком до неї приєднуються все нові й нові нащадки ніжинських греків.

2002 рік для Ніжинського товариства греків став особливим: у Ніжині він був оголошений роком братів Зосимів, оскільки виповнилося 160 років від дня смерті останнього з братів-патріотів Миколи Зосима. У зв'язку з цим було проведено ряд заходів: відслужено панахиду на могилах братів на Грецькому кладовищі в Ніжині, відновила діяльність церква Костянтина та Олени, а у вересні 2002 року в Ніжинсько-

О.І.Проценко-Пічаджи (2001 р.)

Делегація з м. Яніни в Ніжині (2002 р.)

Делегація з м. Яніни в Ніжині (2008 р.)

НІЖИНЦІ В ГОСТЯХ У ГРЕЦЬКОМУ МІСТІ ЯНІНИ

*Зустріч
з номархом*

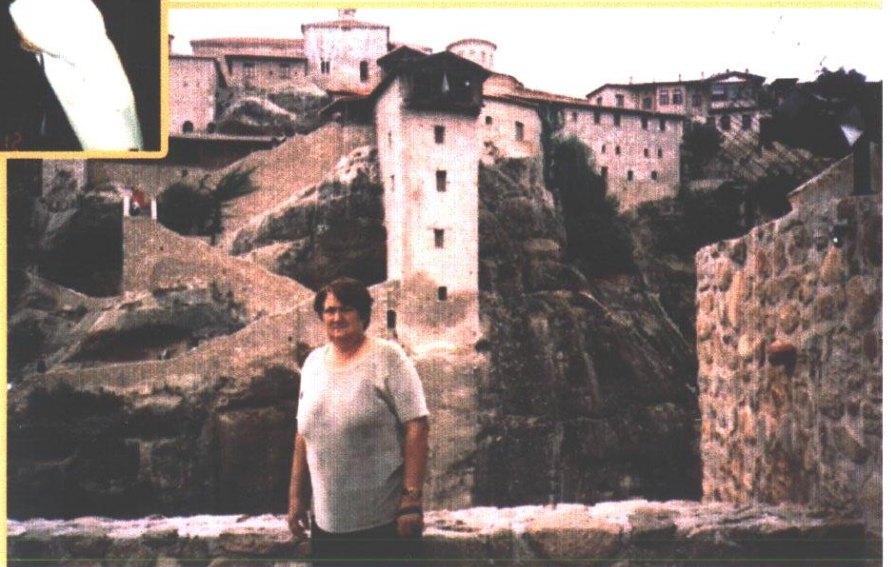
Ніжинці в школі братів Зосимів

*Підписання угоди
про побратимство*

*Ніжинські греки на
історичній Батьківщині.
Метеори*

му державному університеті імені Миколи Гоголя відбулася міжнародна науково-практична конференція “Греки в Україні: історія Ніжинської грецької громади”, присвячена пам’яті Миколи Зосими, у роботі якої взяли участь науковці та члени грецьких громад із Ніжина, Яніни, Києва та Харкова.

Щороку наші діти та молодь відвідують свою історичну батьківщину, відпочивають в оздоровчих таборах. Одержали подальший розвиток і зв’язки Ніжина з громадою грецького міста Яніна, звідки походила більшість ніжинських греків. Так, в жовтні 2000 року наше місто відвідала представницька делегація з м. Яніна, до складу якої увійшли члени Асоціації випускників училища братів Зосимів на чолі з керівниками п. Фріксосом Пурлісом та Спіросом Ерголавосом. Улітку 2002 року цей дружній візит знайшов несподіване продовження. Ніжин у супроводі керівника Федерації Грецьких Товариств України п.О.І.Проценко-Пічаджи відвідала делегація на чолі з мером міста Яніна п. А.Папаставру. Зрештою, в жовтні 2004 року з дружнім візитом м. Яніну відвідала ніжинська делегація на чолі з ніжинським міським головою М.В.Приходьком та головою Товариства імені братів Зосимів Л.І.Приплавко-Мілосовою. Під час зустрічі з представниками муніципалітету м.Яніна було урочисто підписано Договір про побратимство та Програму співробітництва, протокол намірів про співпрацю та побратимство між цими двома спорідненими містами.

Справді історичною подією в розвитку дружніх грецько-українських взаємин став візит в Україну Президента Грецької Республіки п. Каролоса Папуліса, який відбувся з 15 по 18 квітня 2008 року. П.Президент мав у Києві надзвичайно важливу дружню зустріч з Президентом України п.Віктором Ющенком, відвідав національну столицю греків України місто Маріуполь. Під час свого візиту Президент Греції висловив бажання відвідати надзвичайно важливе для історії еллінізму місто Ніжин.

У Ніжині п. Каролоса Папуліса вітали міський голова М.В.Приходько, громадськість міста та члени Грецького товариства імені братів Зосимів. Президент Греції відвідав старовинне Грецьке кладовище, де поклав вінок на місці поховання братів Зосимів і відстояв заупокійну службу. Далі відбулися захоплююча екскурсія історичними місцями Ніжина, які пов’язані з діяльністю грецької громади, екскурсія до Музею рідкісної книги НДУ імені Миколи Гоголя та зустріч у мерії з Грецьким товариством і міською радою.

Από πολύ παλιά ήταν αυτό. Στον 17 αιώνα βρέθηκε στη Νήζνα ο Έλληνας, όταν ήθελε να σωθεί από τον τουρκικό ζυγό.

Δραματική και γεμάτη με διάφορα γεγονότα ήταν η ιστορία των Ελλήνων της Νήζνας. Η ελληνική κοινωνία εδώ υπήρχε επί 17 – 19 αιώνες και έγινε μοναδικό φαινόμενο στην ιστορία της Ουκρανίας. Η εμφάνιση των ελληνικών μεταναστών στη Νήζνα ήταν δεμένη με την απώλεια του ελληνικού λαού της εθνικής και κρατικής ανεξαρτησίας του.

Περισσότερη Έλληνες που εγκατέστησαν στη Νήζνα ήταν από τη Βόρεια Ελλάδα – την Ήπειρο, τα Ιωάννινα.

Στη Νήζνα οι Έλληνες έχτισαν τις εκκλησίες, όπως την εκκλησία Όλων Αγίων, των Αγίων Μιχάλη και Γαβριήλ, της Ελένης και του Κωνσταντίνα Ήτη σχολή του Αλέξανδρου, το φαρμακείο, το νοσοκομείο, το καφενείο και το ξενοδοχείο. Είχαν επίσης τη δημαρχεία, την τράπεζα και το δικαστήριο.

Πάνω από 50 χρόνια κατοικούσαν στη Νήζνα οι αδελφοί Ζοσιμάδες – ο Νικόλαος και ο Αναστάσιος. Εδώ και ενταφιάστηκαν.

Οι αδελφοί Ζοσιμάδες ήταν ευεργέτες, μαικήνες, διαφωτιστές και πατριώτες της χώρας τους της Ελλάδας. Όλες οι οικονομίες τους ξόδευαν για την ανάπτυξη τις εθνικής παιδείας και του πολιτισμού. Την ιστορία των Ελλήνων της Νήζνας εξερευνούσαν οι επιστήμονες και της Ελλάδας (Χρήστος Λοσκαρίδης, Σπύρος Εργολάβος), και της Ουκρανίας, ιδιαίτερα της Νήζνας (Ο. Μορόζοβ, Ι. Κοστένκο). Σήμερα η αναγέννηση των Ελλήνων στη Νήζνα συνεχίζεται. Ο Ελληνικός Σύλλογος των αδελφών Ζοσιμάδων διατηρεί τις παραδόσεις των προγόνων του, επεκτείνει τον ελληνισμό στην Ουκρανία.

Укrajнськo-гpeцькi весiлля

*Видання здійснене завдяки фінансовій
та технічній підтримці*

*Посольства Греції в Україні,
Ніжинського міськвиконкому,
мера міста Ніжина Приходька М.В.
та Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя*

Популярне ілюстроване видання

ГРЕКИ В НІЖИНІ

Випуск IV

Автори тексту: Л.І.Мілосова, О.С.Морозов, В.О.Сидоренко

*Фото з архівів: В.М.Кичка, Ю.Ю.Власовця, С.А.Ковальова,
Л.І.Мілосової, О.С.Морозова та ін.*

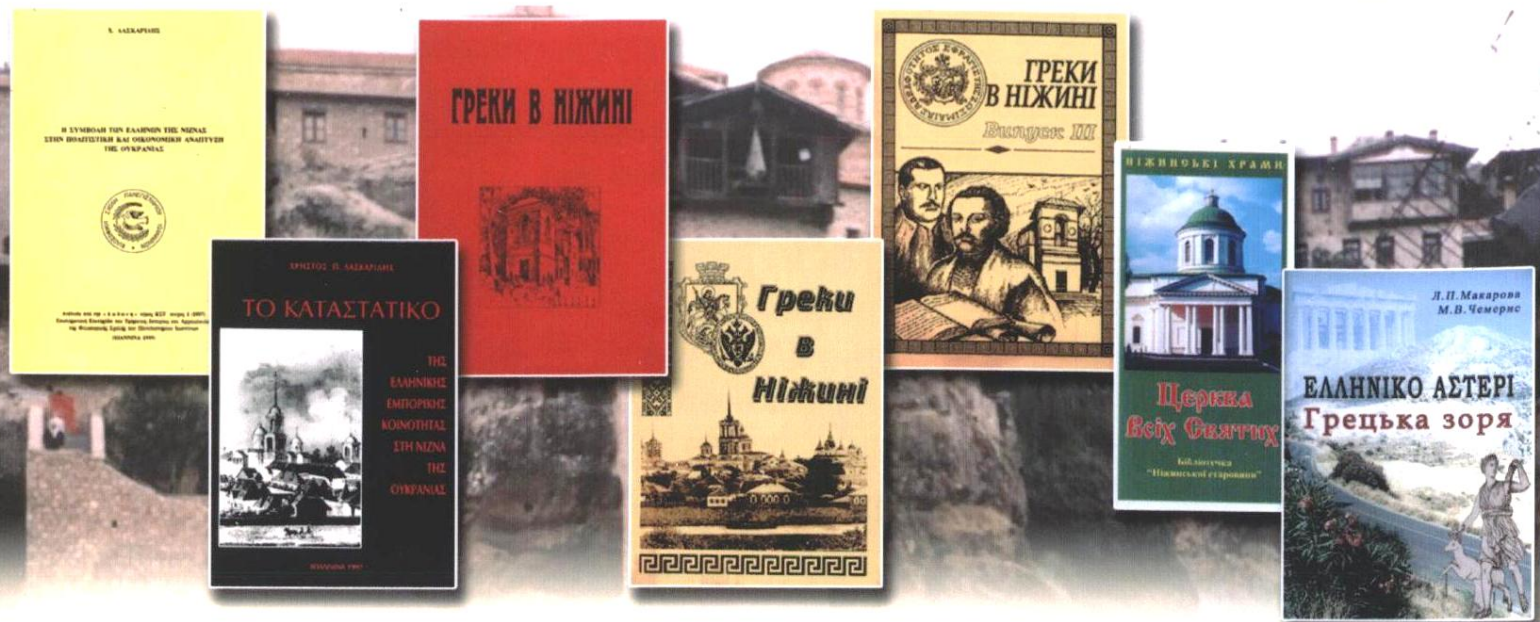
Коректор: О.М.Петрик

Комп'ютерна верстка та макетування: Л.І.Лисенко

Формат 60x84/16 Папір офсетний.
Гарнітура School Book. Умовн. др. арк. 1,2
Тираж 100 прим. Зам. №068

Віддруковано видавництвом "Міланік"
ПП Лисенко М.М.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи
серія ДК №2776 від 26.02.2007 р.

ПЕСНЯ О НЕЖИНСКИХ ГРЕКАХ

Слова Приплавко Л. И. , Рыжевской С. М.
Музыка Рыжевской С. В.

Как давно это было...
Нежин. Семнадцатый век...
Спасаясь от ига турка,
Здесь поселился грек.

Припев:
Янина – Нежин – Афины...
Города и столицы
Люди свободы – эллины
Это вашей жизни страницы
«Китель» поёт, играет,
Луна плывет не спеша.
В надежде горит, пылает
Гордая грека душа

Думали, что навеки
Нежин согреет их тут,
Строили школы, храмы,
Но судьба позвала в путь.

Припев:

Не роскошь и не веселье,
Что ж не сидится им?
Ищут Душе спасенье,
Кого-то утешил Крым.

Припев:

Их ремесло кормило,
Талант основа основ.
Щедро всех согревала
Вера, Надежда, Любовь

Припев:
Янина – Нежин – Афины...
Города и столицы...
Люди свободы – эллины –
Это вашей жизни страницы.
«Китель» поет, играет,
Луна плывет не спеша.
В надежде горит, пылает
Гордая грека душа.

